

2011:30

Tomelilla Byagård 2011

Antikvarisk medverkan, 2011

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2011:30

Tomelilla Byagård 2011

Antikvarisk medverkan, 2011
Tomelilla socken, 1130
Tomelilla kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2011 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2011:30
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Ny panel på norra gavelröset, Västra länkan.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

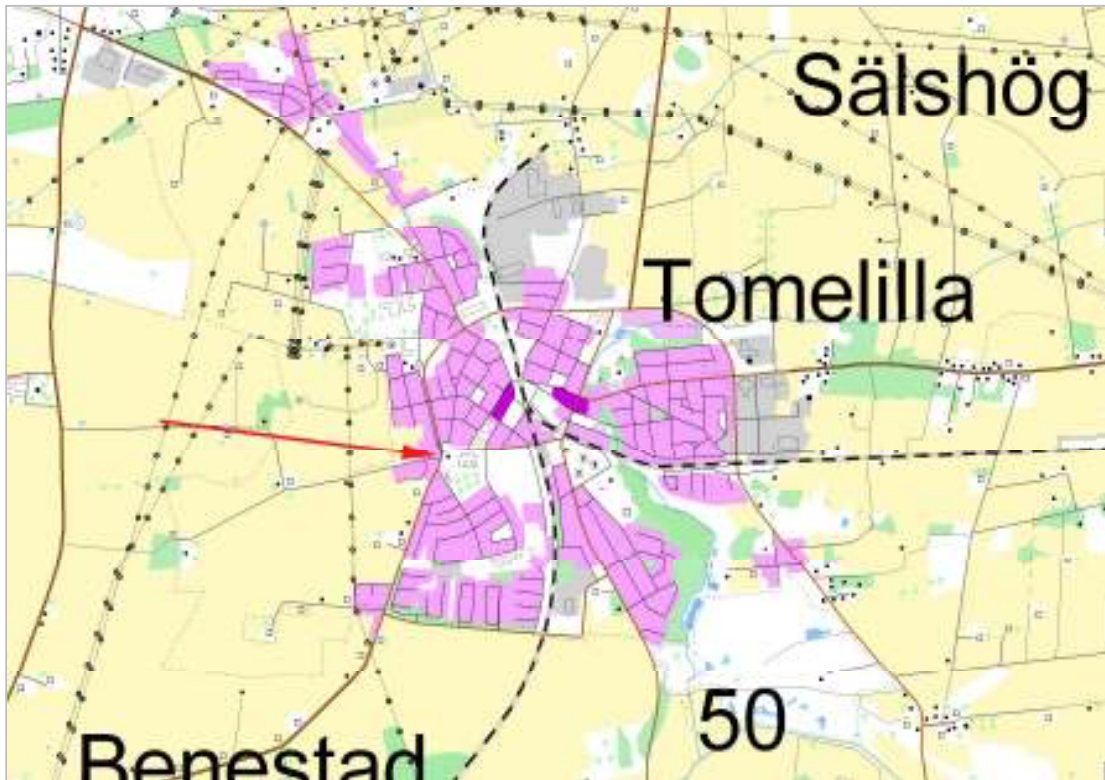
Tomelilla Byagård 2011

Innehåll

Administrativa uppgifter	5
Utförda åtgärder	5
Stråtak	5
Putslagning	7
Snickeri	8
Avvikelser från handlingarna	8
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	8
Iakttagelser under restaureringen	9
Övriga handlingar med relevans för arbetet	9

Tomelilla kommun, Tomelilla markerat

Tomelilla, Byagården markerad

Administrativa uppgifter

Objekt	Tomelilla Byagård
Socken	Tomelilla
Kommun	Tomelilla
Länsstyrelsens beslut	2011-08-23 (Dnr 434-13882-10 och 434-13884-10)
Byggherre/beställare	Föreningen Tomelilla Byagård
Entreprenör	Freeds stråtak, takarbeten HN Byggnadsvård, murningsarbeten Enock Nilsson, snickeriarbeten
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Jimmy Juhlin Alftberg
Byggnadstid	Sommaren och hösten 2011
Slutbesiktning	2011-10-07

Utförda åtgärder

Stråtak

Ett sti på vardera takfallet å norra längan har under året täckts om (fig. 4). Till omtäckningen och ryggningen har använts råghalm, som föreningen själva odlat på gården Trydeholm, Tryde socken. Till bindning användes pilvidjor (röd-pil inköpt i Danmark), och till rafter oskalade hasselkäppar (huggna i Tryde). Samtliga ryggträn återanvändes samt förtätades med 10 st nytillverkade av kvartskluven ek. Förtätningen gjordes över ca halva Norra längansnock. Nya ryggträpar fästes samman med kedjor.

I östra rännalden, mot gårdssidan, har vinkeln mellan norra och östra längan försetts med 12 stycken korta, liggande läkter av kluvna granslanor, en sk "höns-trappa", vilken bidrar till att skapa en jämnare och flackare vinkel i själva rännalden. På så sätt minskas både slitaget och underhållsfrekvensen i och med att vattenavrinningen ökar.

Fig. 1. Norra längan, södra takfallet.

Fig. 2. Norra längan, norra takfallet.

Fig. 3. Rännaldalen mellan norra och östra längan. Notera de nya läktbitarna i vinkeln.

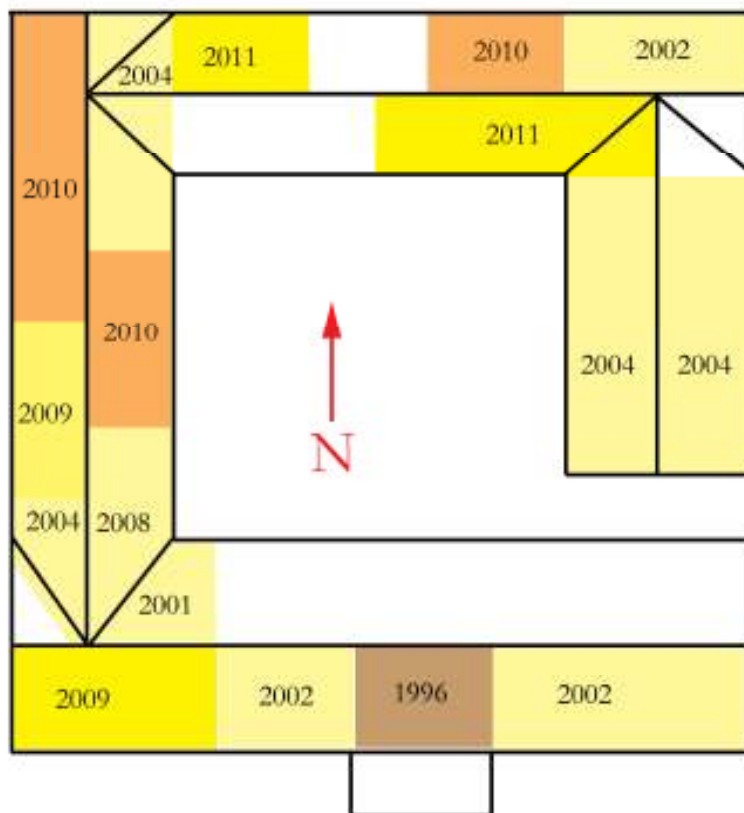

Fig. 4. Plan över taktäckningsarbeten utförda 1996-2011.

Putslagning

Två fackfyllningar, som separerat från korsvirkeskonstruktionen, har monterats ner och återuppförts (fig. 5 och 6). Materialet i fyllningarna var genomgående lersten, vilken befanns vara i dåligt skick p.g.a. omfattande spjälkning. Lerstenen bedömdes av hantverkaren vara av senare datum, ev. ca 1900. Trasiga lerstenar ersattes med begagnade, vilka fanns förrådsställda på gården. Ett lerklinat fack på Västra längans norra gavel (sammanbyggd med boningsdelen), där det yttre skiktet separerat, reparerades genom att ny klining/puts påfördes mot de befintliga stakarna och det äldre konstruktionsklinet (fig. 7 och 8). På Östra längan togs en senare cementlagning bort på 2:a nedre facket från söder räknat. Därutöver utfördes reparation av diverse större och mindre skador, vilket är att betrakta som normalt underhåll (ex. fig. 9 och 10).

Nytt lerbruk platsblandades, med 1 del lera, 1 del sand, 1 del kogödsel samt $\frac{1}{4}$ del finhackad halm. Putsbruket, som inte blandades med hackad halm, gjordes aningen magrare än murbruket. Påslaget putsbruk bearbetades/komprimerades med snut. Därefter fördrevs den läderhårda putsytan med handflatan för att avlägsna de mindre åsar som snuten efterlämnat. Nytt lerbruk vitmenades med fem strykningar medan äldre befintliga vita ytor ströks en gång. Till avfärgningen användes kalkmjölk, blandad på kulekalk (Målarkalk), 1:5.

Fig. 5. Skadat lerstensfack på boningsdelen.

Fig. 6. Samma fack efter arbetet.

Fig. 7. Separerad putsyta.

Fig. 8. Skadan lagad.

Fig. 9. Större skada på Östra längan.

Fig. 10. Skadan lagad.

Snickeri

Snickeriarbeten utfördes på Västra och Östra längornas gavelrösten genom att äldre murken panel samt vattbrädor ersattes. Även trasiga konsoler till vattbrädorna ersattes. De borttagna delarna användes som mall. Fästning av nytt virke gjordes med blanka spik. På Västra längan återanvändes brädor som fanns lagerhållna på gården och på Östra längan monterades ny, bandsågad granpanel (fig. 12). Samtlig nysatt panel ströks därefter med en blandning av trätjära, linolja och terpentin.

Fig. 11. Exempel på rötskada. Östra längan.

Fig. 12. Ny panel på Östra längan.

Avvikelser från handlingarna

Inga avvikelser har noterats.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Arbetena är utförda enligt Länsstyrelsens intentioner samt efter byggnadernas egna förutsättningar. Byggnadsminnets kulturhistoriska värde bedöms inte ha minskat efter utförda åtgärder. Hantverkarna har visat stor skicklighet, god förståelse för de antikvariska aspekterna samt stort engagemang för sättet att arbeta inom ramen för byggnadsminnet.

Dock kan man eventuellt ifrågasätta sättet att stryka obehandlat virke med blandningen trätjära/linolja/terpentin (sk ”roslagsmahogny”). Om äldre panel över huvud taget – sett i ett historiskt perspektiv – behandlats med något bör detta snarare ha varit ren trätjära, alternativt trätjära blandad med kimrök. Åtgärden är inte föremål för djupare diskussion, men finns intentionen att i strikta former bruka sig av hävdade traditioner bör saken närmare undersökas.

lakttagelser under restaureringen

Någon månad efter att taktäckningsarbetena var utförda började plötsligt vissa partier, kärvar, anta en brunaktig färg – vilket fick de omtäckta stina att se ”fläckiga” ut (fig. 1 och 2). Det finns inget som indikerar att de förändrade partierna skulle bestå av material av sämre kvalitet, eftersom samtlig halm både odlats, skördats och tröskats av föreningen vid samma tillfälle. Ett antagande kan enligt taktäckaren vara att rågen huggits med olika avstånd till marken – han kunde nämligen notera i samband med skörden att en del stubb var uppemot 15 cm längre än normalt, Normalt sett kapas stråna ca 5 cm ovan markytan. Enligt taktäckaren, som tidigare noterat fenomenet, kommer fläckigheten att försvinna med tiden. Det ska dock nämnas att materialförändringen inte på något vis stör helhetsintrycket av Byagården, snarare tvärtom eftersom man kan föreställa sig att det även i ett historiskt perspektiv förekommit liknande skiftningar.

Övriga handlingar med relevans för arbetet

- 2010-10-10 Föreningens ansökan om byggnadsvårdsbidrag
- 2011-03-11 Länsstyrelsens remiss
- 2011-03-18 Regionmuseets remissvar
- 2011-08-23 Länsstyrelsens tillståndsbeslut gällande ingrepp i byggnadsminnet
- 2011-08-23 Länsstyrelsens beslut gällande byggnadsvårdsbidrag
- 2010-10-07 Regionmuseets slutbesiktningsprotokoll

Kristianstad 2011-11-14

Jimmy Jublin Alfberg

Regionmuseets rapportserie 2011

Kulturmiljö

1. Södervidinge kyrka – ny församlingslokal under läktaren, Södervidinge sn, AM, Petter Jansson och Maria Sträng, 2010
2. Snårarpskeramiken. En aktivitetsbunden produktion, Vä sn, Ceramologisk undersökning, Birgitta Hultén
3. Arlövs kyrka – ljussättning och flytt av altare, Arlövs sn, AM, Maria Sträng, 2010
4. Hässlunda kyrka – invändig ändring, Hässlunda sn, AM/AK, Lotta Eriksson & Maria Sträng, 2009-2011
5. Halmstads kyrka – yttre renovering, Halmstads sn, AK, Petter Jansson och Kerstin Börjesson, 2007-2008
6. N. H. Nilsson i Hammenhög – nytt tak på automobilpalatset, Hammenhögs sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2010-2011
7. Reslövs kvarn – omläggning av tak, Reslövs sn, AM, Ingela Blomén, 2010-2011
8. Aosehus, Åhus sn, kompletterande undersökning SU, J Juhlin Alftberg/H Lilja, 2010
9. Kävlinge gamla kyrka, -konserveringsarbeten etapp 1-3, Kävlinge sn, AK/AM, Petter Jansson & Ingela Blomén, 2008-2010
10. Ångfärjestationen – en plats för möten och minnen, Helsingborgs sn, BMU, Maria Sträng & Ingela Blomén, 2011
11. Hovby smedja – Elvings värld, Norra Åsum sn, BMU, Ingela Blomén, Paul Hansson & Linnea Stolle
12. Vårdplan Alunbruket, Andrarum sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg & Helene Stalin Åkesson, 2011
13. Fleninge kyrka – renovering av tornet, Fleninge sn, AM, Maria Sträng, 2010-2011
14. Vårdplan Månsas, Vånga sn, VP, Heikki Ranta, Åsa Jakobsson, Jimmy Juhlin Alftberg och Cissela Olsson, 2011
15. Tjörnedalagården – analys av kunskapsunderlaget, Gladsax sn, KA, Heikki Ranta, 2011
16. KGB i Skåne – KvalitetsGranskning av Byggnadsminnen utifrån kunskapsunderlaget, PJ, Kristina Nilén, Anna Rabow och Heikki Ranta, 2010-2011
17. Landskapet som trädgård – Pilalléer och pilevallar på Söderslätt, PJ, Patrik Olsson, 2011
18. Lackalänga kyrka – renovering av tornspirans tak, AM, Maria Sträng 2011
19. Gamlegård, Dagstorp 5:2 – omläggning av halmtak, Dagstorps sn, AM, Ingela Blomén, 2011
20. Ballingstorp och Per-Ols, Kviinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2011
21. Burlövs gamla prästgård – renovering av källare, Burlövs sn, AM, Ingela Blomén, 2011
22. Kulturens Östarp; Östarp 1:3. Vård- och skötselplan för landskap och kulturmiljö. Everlov sn, PJ, Åsa Jakobsson och Cissela Olsson, 2011
23. Bondrumsgården 2011, Fågeltofta sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2011
24. Alunbruket i Andrarum. Skötselplan för natur- och kulturhistoriska värden. Andrarum socken, VP, Åsa Jakobsson och Cissela Olsson, 2011
25. Bondrumsgården – lagning av takskador, Fågeltofta sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, med bidrag av Therese Melin, 2011
26. Kumlatofta 5:12 – omryggning av halmtaket mm, Everlov sn, AM, Ingela Blomén, 2011
27. Agusastugan – diverse åtgärder, Andrarums sn, AM, Jennie Björklund, 2011
28. Övraby mölla – förstärkning av hättan, Övraby sn, AM, Ingela Blomén, 2011
29. Solberga kyrka – invändig renovering, Solberga sn, AM, Kerstin Börjesson, 2011
30. Tomelilla byagård 2011, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2011

Förkortningar:

AF- antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AM- antikvarisk medverkan
AU- arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt
FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD- murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning
PJ- projektrapport
VP- vårdplan
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD- byggn-ark-dokumentation
BMU- byggnadsminnesutredning

